

Bnei Brak Bounty

פסח תשע"א

1a

and an outstretched arm. Had not the Holy One, Blessed is He, taken our fathers out from Egypt, then we, our children, and our children's children would have remained enslaved to Pharaoh in Egypt. Even if we were all men of wisdom, understanding, experience, and knowledge of the Torah, it would still be an obligation upon us to tell about the Exodus from Egypt. The more one tells about the Exodus, the more he is praiseworthy.

16

It happened that Rabbi Eliezer, Rabbi Yehoshua, Rabbi Elazar ben Azaryah, Rabbi Akiva, and Rabbi Tarfon were reclining (at the Seder) in Bnei Brak. They discussed the Exodus all that night until their students came and said to them: "Our teachers, it is [daybreak] time for the reading of the morning Shema."

למועד

הגדה של פסח

חזון

קכח

4

ב] "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע" - כאן מביאה ההגדה ראייה שאפילו החכמים לא סמכו על חכמתם אלא ספרו ביציאת מצרים. וכמו"כ הרבו וסיפור כל הלילה. ומביאה ראייה לשני היסודות, א. שאין לסמוך על חכמה אלא יש לספר סיפור המביא לאמונה חושית. ב. שיש להרבות בסיפור - מכיון שסיפור יציאת מצרים הוא יסוד כל התורה כולה וכמו שנתבאר.

5

שפתי חיים

ססד

ומביא בעל ההגדה ראייה למעלת ריבוי הסיפור אפילו ליודעים הכל מ'מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, ושם הרי לא היה משהו מהמסובים שהיו צריכים להודיע ולהסביר לו את הסיפור כי היו שם מסובים רק גדולי החכמים, ואילו התלמידים לא היו נוכחים שם, שהרי מסיים "עד שבאו תלמידיהם וכו'" משמע שעתה באו ולא היו שם בעת הסיפור, ואעפ"כ האריכו החכמים לעצמם בסיפור יציאת מצרים, אכן יש להבין מדוע באמת יש מצוה לספר ואף להאריך בסיפור למי שהסיפור אינו מוסיף לו בידיעת הדברים ובהכנתם מאומה?

קז

הגדה של פסח / כמוצא שלל רב

2

וסעד לדבריו הביא בעל ההגדה ממעשה זה, כי בין חכמי ישראל שנמנו כאן, ישנם בעלי כל המעלות שנמנו לעיל:

רבי אליעזר - היה חכם, כידוע.

רבי יהושע - היה לוי (עיין ערכין יא:), ואמרו (יומא כא:): "לא משכחת צורבא מדרבנן דמורי אלא משבט לוי וכו' דכתיב: 'ורו משפטך ליעקב', ואם כן היה בגדר "זקנים", שהם מוסמכים להורות ולדון.

רבי טרפון - היה כהן (עיין פסחים עב:), משבט לוי, ואם כן אף הוא היה בגדר "זקנים", כרבי יהושע.

רבי עקיבא - אמרו עליו (ברכות סג:): שעיבר שנים וקבע חודשים בחוץ לארץ, לפי שלא הניח כמותו בארץ ישראל, ואם כן היה מן ה"גבונים", שיודעים את סוד העיבור.

רבי אלעזר בן עזריה - היה נשיא, כידוע, ובלי ספק היה בגדר "יודעים את התורה" (עיין הוריות יג. שרצו להעביר את רבן גמליאל על שלא ידע מסכת עוקצין, ונתגלגל הדבר ששנאה).

ומזה שראינו שכל אותם חכמים, שכל המעלות נכללו בהם, היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, ולא משום שהיו עמהם תלמידים שהיו צריכים ללמוד ולדעת, אלא לבדם היו, שהרי רק בשחרית הגיעו תלמידיהם - למדנו שאין מי שפטור מסיפור יציאת מצרים, תהיה מעלתו אשר תהיה!

"אור ישרים" - פסח, דף ז:

3

באופן אחר ביאר הגאון דבי בנימין מסטופני, ראב"ד ירושלים ובעל "שארית בנימין", למה הוזכרו החכמים כל אחד בשמו על ידי בעל ההגדה, שלכאורה יכול היה לכתוב "מעשה בחכמים שהיו מסובים", ואף לתירוצו יש בכך חידוש מיוחד:

רבי אליעזר בן הורקנוס היה כהן (ירושלמי סוטה, הובא בתוספות סוטה כא: בד"ה בן עזאי). ורבי יהושע בן חנינא היה לוי, ורבי אלעזר בן עזריה היה כהן (בבא מציעא יא:). וכן רבי טרפון היה כהן (פסחים עב: פעם אחת לא בא רבי טרפון לבית המדרש וכו', אמר לו: עבודה עבדתי וכו'). ורבי עקיבא היה ממשפחת גרים (סנהדרין צו: מבני בניו של סיסרא למדו תורה בבני ברק, ורבי עקיבא היה מבני בניו של סיסרא, כמבואר בספר "סדר הדורות" אות ע').

מעתה, הלא כהנים, לוויים וגרים לא היו בשעבוד מצרים, ואם כן יכולנו לחשוב שאין עליהם חיוב לספר ביציאת מצרים, על כן בא מעשה זה ונמנו שמות החכמים, ללמדנו שגם כהנים, לוויים וגרים חייבים, וזאת משום שעל ידי יציאת מצרים זכינו לקבלת התורה, ואם כן גם לכהנים וללוויים ולגרים צמחה מן תועלת גדולה, כי ידוע שגם נפשות הגרים היו על הר סיני כשקיבלו ישראל את התורה, כמאמר הכתוב: "את אשר ישנו פה ואשר איננו פה", ועל כן גם הם חייבים לספר ביציאת מצרים, וקל וחומר כל אדם מ'ישראל'!

"הגדה חכמי ירושלים" - עמוד לב

ונראה לבאר את הענין ע"פ דברי הגרש"ז מקלם זצ"ל (חכמה ומוסר, ח"א מאמר כו, עמ' נה) המבאר את המשנה (פסחים קטז): "בכל דור דור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". וז"ל: "והנה לבאר המאמר 'בכל דור וכו' אקדים עוד מאמר (מגילה יד.) 'גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים וז' נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב", המאמר הזה אומר דרשני, מאי קמ"ל בזה? והנראה כי דבר גדול חרשו בזה.

למדנו מזה: כי החכם היותר גדול בחכמה כמו שהיו ישראל בזמן הנביאים, עם כל זה לא תעשה עליו רושם כ"כ החכמה בשכל לבד, כמו שעשה הרוב בחוש בימי מרדכי ואסתר, וא"כ כיון שהכרת החוש חזקה כ"כ, צריך האדם לקרב שכו ועושה כל מאי דאפשר לחוש...

והנה עיקר מצות חג הפסח וזכרון 'ביאת מצרים, רק שיתברר לאדם שכן ועושה, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל סוף פ' בא, כי נתברר שיש לעולם מנהיג ומשגיח, ויעושה למצרים על דרך לבם, והטיב לעמו ישראל בעבור ששבו אליו, ושמרו משמרתו, וזעקו אליו, והנה דבר שהיה לפני כמה שנים, שתעשה עליו רושם התפעלות הזאת שראוי להתפעל מזה, אי אפשר בפשוטו, ע"כ באו חז"ל ויעצו לנו ג"כ כנ"ל, לקרב אל החוש, היינו לצייר ציור אמיתי, אילו היה

עבר, והיו מוציאים אותו משם, מה היה חושב אז? היה מתכוונן גדולת האתון המוציאו, והיה מוסר עצמו וכל אשר לו להאדון לעולם, ועל ידי ציור הנל תעשה זכירת יציאת מצרים רושם חזק עליו, ונמצא כי אין כוונתם לחייב כאילו הוא יצא ממצרים, זה אי אפשר רק לגדולי החכמים, אבל באו לחייב את האדם, לקרב הנס של יציאת מצרים אל החוש, היינו לצייר כאילו המעשה קרה לו בפועל... ועיי' יתפעל מהנס, ויראה כי יש לעולם ארון ומנהיג, ואותו נירא ואותו ועבדו סלה, וטוב לנו סלה וכו" - עכ"ל ועיי"ש.

חייב אדם לראות את עצמו

ונראה לבאר את דבריו: ההחייב של "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" נאמר על הפעולה, כלומר על האדם לעשות לבלי הסדר פעולות של המחשה כדי שעל ידיהם ירגיש את הניסים, ונ"ל שזו כוונת הרמב"ם (הל' חמץ ומצה, פ"ז, הל' ו') "בכל דור דור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים", והנה הרמב"ם דקדק בלשונו וכתב לראות את עצמו ולא לראות, כלומר לעשות פעולות המראות וממחישות לו שיצא משעבוד לחירות, והפעולות הם המצוות של הלילה הזה כמצה ומרור, וסיפור יצי"מ, ואף מצות הסיכה כמדויק בלשון הרמב"ם (שם, הל' ז') שכתב שבגלל שצריך לראות את עצמו וכו' לכן יסב, וז"ל: "לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות". נמצא, שהחייב הוא להשתדל לקרב את יציאת מצרים אל החוש ע"י שמצייר לעצמו בדמיונו כעת עסקו בפעולות המצוות השונות כאילו הוא עצמו יצא ממצרים, אבל לא אמרו חז"ל לחייב את האדם על התוצאה של הפעולה, היינו שיגיע למדריגה שיהיה אצלו ממש כאילו הוא יצא ממצרים, דמדריגה כזו שייך רק בגדולי החכמים ואי אפשר לחייב את כל העם להגיע לזה, וזאת היתה קושיית הגרש"ז זצ"ל בתחילת המאמר וז"ל: "איך יוכל האדם לקיים הלכה זו, והלא אמרו 'חייב', וכל מקום שאמרו חייב, חובה הוא, ואיך יוכל האדם לקיים הלכה זו שיהיה בעיניו כאילו הוא יצא ממצרים... ואם יש אדם גדול במדריגה זו לחשוב זאת, איך נפסק הלכה זו לכולם? והלא לא רבים יחכמו כ"כ? עכ"ל, אלא שהחייב לכל אחד הוא לצייר כאילו קרה לו בפועל, ועיי"כ אף שלא יגיע להרגיש שאתו בעצמו נעשה הנס ממש, אבל עכ"פ יתפעל מהנס ויתחזק בקבלת עבודת ה'.

ולפי זה "כל המרבה לספר" היינו הרחבת כל פרט ופרט, והחזרה על סיפור יציאת מצרים, הם האמצעים לצייר את היציאה ונפלאותיה בחוש, כדי שיגיע ל"כאילו הוא יצא ממצרים". ולכן "אפילו כולנו חכמים וכו'" היינו שיודעים כל סיפור יציאת מצרים בשכל, מצוה עלינו להאריך בסיפור כדי לקובעו בחוש ובלב.

כתב הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל (דעת חכמה ומוסר, א, מאמר לה, עמ' קטז) "וכל המרבה לספר ביצי"מ הרי זה משוכח - אמר אדמו"ר הגרש"ז מקלם זצ"ל - שהוא מלשון משכיה, שכל המרבה לספר ביצי"מ גופו נשכח". ולפי דבריו הסיבה שכעצמו נעשה משוכח היא מפני שכאמור "כל המרבה לספר" היינו שמרחיב לצייר בפרטים ולחזור עליהם, וזה מביאו לידי כך שמרגיש בעצמו בחוש ניסי וחסדי ה' ועולה עי"ז במדריגה רמה בהכרת הטוב, ונעשה עי"ז עבד נאמן ומסור לה', א"כ פשוט שהוא נעשה כעצמו משוכח.

13 שם דוד

ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים - מעשה ברבי אליעזר

ודאי שאין כוונת בעל ההגדה לומר שדווקא בגלל שאנו חכמים ונבונים ונוסיף חקר ודעת עלינו לספר ביציאת מצרים, כי אם כן מהו שאמר "אפילו" כולנו חכמים - הרי אדרבה, דוקא בגלל היותנו חכמים אנו יותר מחוייבים. אלא ברור ופשוט שכונתו לומר שגם אם לא מחדשים שום דבר בסיפור יציאת מצרים מפני שאנו חכמים ונבונים ויודעים כבר הכל מסיפור יציאת מצרים, אף על פי כן מחוייבים להרבות בעצם הסיפור.

וזהו מה שהביא ממעשה ברבי אליעזר ורבי עקיבא ושאר החכמים שהיו מסובים בבני ברק ראה לדבריו ש"אפילו כולנו חכמים וכו' חייבים לספר ביציאת מצרים" - רצה לומר שגם הם לא חידשו ידיעות או חקר נסתרות, אלא ישבו כל הלילה וסיפרו ממה שידעו כבר.

ומעתה בוא והתבונן כמה נפלא שגדולי עולם אלו אחרי ידיעתם הברורה והמתחשבת מכל מה שיש ביציאת מצרים, כשבאו לקיים סיפור זה לבלי פסח היה זה אצלם כל כך חי וחושני ממש כאילו מספרים מה שהתרחש להם זה עתה. והיו שקועים בסיפורם כל כך עד שגם גדולי עולם כמותם, שתמיד קבלו עליהם עול מלכות שמים בשלמות נומי לנו כרבי עקיבא עליו מספרת הגמרא (ברכות הכוונה) - ואף על פי כן, לא הרגישו שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית מרב דבקוּתם ושקיעותם בסיפור הפשוט, בלי היחידושים, של יציאת מצרים.

כמה עומק ושקיעות טמונים במעשה זה עד שהשכיח מהם הדבר את זמן קריאת שמע, ואף שלא הוסיפו ממה שידעו מקודם לכן, אולם כשסיפרו ביציאת מצרים בהתרגשות והתפעלות וראו עצמם כאילו עתה יצאו משעבוד פרעה ומצרים וכאילו הנסים קרו להם זה עתה - מרוב שקיעותם ודבקוּתם אילו לא באו התלמידים להזכירם היה עובר זמן קריאת שמע. ובזמן שמהתלמידים לא נעלם הזמן, הרי שמרבותיהם מחמת גדלותם כן נעלם.

נפלא מאד חיוב ההתעמקות גם בדברים ידועים ומפורסמים, וגדולה עד מאד האפשרות להגיע לדביקות עילאית שכזו על ידי כך.

תפארת שמואל

יש להתבונן ולהעמיק בנסים בכל יום ויום

גם אדם שיודע את כל השתלשלות המאורעות שהיו ביצי"מ, עליו להחיות אצלו את הדברים כל שנה מחדש.

נקודה זו נוגעת לא רק לסיפור יצי"מ, אלא גם לחלקים אחרים בעבודת השם. הסבא מקלם רבי שמחה זיסל ז"ו (בחכמה ומוסר ח"א אות פג) תמה, מדוע דברים שהתחננו בהם בילדותנו; שיש אלקים בורא שמים וארץ וכי הוא משגיח על כל ברואי, סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכד' - דברים מופלאים ביותר, בכל זאת אין אנו מתפעלים מהם?

פשר הדבר - אומר הסבא מקלם - הוא מפני ששמענו את הדברים הללו לראשונה בילדותנו כששכלנו היה חלוש, והידיעה וההבנה היתה בידעת קלישאת' - ואותה ידיעה חלשה וקלושה נעשתה חלק מאתנו, וכל ימי חיינו אנו מתהלכים עם אותה תפיסה!

העבודה המוטלת על האדם היא, להתבונן בכל דבר פעם נוספת כאילו מעולם לא ראהו. כך יזכה לרדת לעומק הטמון בו ולהתפעל מהחכמה האלוקנת המתגלה בכל פרט ופרט ממנו.

מעשה ברבי אליעזר . . . כל אותו הלילה
 It happened that Rabbi Eliezer . . . discussed the Exodus all that night . . .

A Rabbinic mitzvah to elaborate on the events of the Exodus

R' Yaakov Yisrael Kanievsky (the "Steipler") made an interesting observation concerning this story. The time for the mitzvah of retelling the story of the Exodus is concurrent with the time for the fulfilling of the other mitzvos of the Seder night — namely, the eating of the matzah, maror and paschal lamb — as the Haggadah makes clear several paragraphs later (p. 98 יכול מראש חדש וכו'. According to the Gemara (Berachos 9a), R' Eliezer and R' Elazar ben Azaryah were both of the opinion that the paschal lamb may only be eaten until midnight, and hence, according to them, there is no mitzvah to engage in the discussion of the Exodus after that point. (In fact the *Mechilta* specifically states: "R' Eliezer says that a person should occupy himself with discussing the Exodus until midnight.") In this they disagreed with R' Akiva and R' Yehoshua, who held that the paschal lamb could be eaten all night long, until daybreak, and the time frame for the mitzvah of telling the story of the Exodus likewise extends through the entire night. We can understand why R' Akiva and R' Yehoshua were involved in the all-night-long discussion mentioned in this story related by the Haggadah, but why did R' Eliezer and R' Elazar ben Azaryah participate as well? They could have left the gathering after midnight and gone to sleep!

The Steipler recounted that in his youth he had answered this question by noting that Bnei Brak, where this gathering took place, was R' Akiva's home town, and there is a law that a guest who travels to a different city must adopt all stringencies that are customary in his host city (Pesachim 50a). Therefore, although R' Eliezer and R' Elazar ben Azaryah themselves held that the time for discussing the Exodus was over at midnight, they continued to participate in the discussion out of deference to R' Akiva, their host. The Steipler added that later on in life he had his reservations about this answer, for two reasons. First of all, the rule to follow local custom only applies to practices which the local people consider to be obligatory,

and staying up all night discussing the Exodus was certainly not deemed mandatory, even in Bnei Brak. Secondly, the rule also does not apply to someone who intends to eventually return to his home town; such a person may keep to his own local customs in private.

Therefore, the Steipler suggested another solution to the problem. In addition to the Torah-based obligation to tell the story of the Exodus, which is associated with the other mitzvos of the evening, he postulated that there is an extra mitzvah of Rabbinic origin which necessitates continuing the discussion of the Exodus beyond its Torah-ordained parameters, for as long as possible. This ruling was designed to instill within us a deeply rooted feeling of love and fear of Hashem and appreciation of the miracles He wrought for us, an appreciation which might not have been attained in the limited, minimal time frame set down by the Torah. When the *Mechilta* says that "according to R' Eliezer, a person should occupy himself with discussing the Exodus until midnight," it is referring to the original mitzvah of Torah origin, not to the Rabbinical statute which further extends that time period. In the story told by the Haggadah, R' Eliezer and R' Elazar ben Azaryah were fulfilling this Rabbinical ruling, although at the same time R' Akiva and R' Yehoshua believed that they were fulfilling a Torah commandment.

16° The Commentators Haggadah - R. Seder

The שלייה הקדוש (quoted in חק יעקב סימן תע"ג ס"ק לה, משנה ברורה, שם ס"ק ע"א) maintains that one should not lean on one's side, בהסבה, while reciting the Haggadah. Rather one must sit in the same manner as when one prays, in respect and awe, באימה וביראה. (see שו"ע סי"ע מח. (הרב סימן תע"ג סעיף מח opinions.

17 For example, Ha Gaon Rav Shlomo Kluger, in his commentary on the Haggadah, (הגדה של פסח מעשה יוצר), brings proof from the story of the five rabbis who sat reclined all night and recited the sippur that one is indeed required to recite the Haggadah in a reclining position, בהסבה. His rationale for this is as follows. When the Ba'al Haggadah tells us that they sat reclined he was not referring to their position while eating and drinking; for it would have been obvious that they reclined then. Rather he must be alluding to the fact that they reclined during the reading of the Haggadah itself, and therefore this is the appropriate way to recite the Haggadah.

The Meiri, on the other hand, in his commentary on Mesechtas Pesachim 108a, tells us explicitly that we are required to recline while reading the Haggadah: ארבע כוסות כולם צריכין הסבה, הן שתייתם הן הדברים שהם מסודרים עליהם ו"ל קידוש וקריאת

"The Four Cups require reclining, both when drinking the cups and for those matters which are said in conjunction with the drinking of the Four Cups, namely Kiddush, the Haggadah recitation, Hallel and the Grace After Meals."

It is possible, however, to defend the position of the Shelah HaKadosh from the seemingly contradictory position of the Haggadah itself, which is that the five elders recited the Haggadah while reclining. The Ritva addresses the following question. In the *Mechilta* (Shemos 13-14) we are told that the discussion on the seder night must continue until midnight: ר' אליעזר . . . אומר. . . שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות. And yet, we see in the Haggadah that the discussion of the five rabbis lasted the entire night. Isn't there a contradiction here?

He suggests a resolution as follows. 1) The Ba'al Haggadah concurs with the opinion that it is proper for the discussion of the Exodus to last all night, both in respect to the mitzvos of eating matzah and the Pesach sacrifice, and in relation to the mitzva of sippur. 2) The chachamim adopted a stringent view of not continuing past midnight. But this only applied to finishing the Haggadah and drinking the Four Cups of wine. After that they continued to elaborate on the theme of the Exodus, far into the night. From this we can see that when we say "שהיו מרבה לספר, this alludes to what happens after the Haggadah narrative has already been recited and the mitzvos of the evening have been performed. When reading the Haggadah, though, one must sit upright in a respectful manner, אימה ויראה.

And yet, the Meiri holds a categorically opposing view. He contends that since all agree that reclining is required when drinking the Four Cups of wine, when the chachamin ruled that the drinking of the Four Cups be accompanied by mitzvos at certain junctures of the seder, then those mitzvos also took on the requirement of reclining (See ארבע כסי תיקנו רבנן פסחים ק"ז, ב: ארבע כוסות כולם צריכין הסבה, הן שתייתם הן הדברים שהם מסודרים עליהם ו"ל קידוש וקריאת). Sippur was one of these mitzvos which were joined to the drinking of the Four Cups. Therefore, the Haggadah narrative is considered an integral part of

the drinking of the Four Cups and thus must be recited while reclining.

The Shelah, on the other hand, holds that since the Haggadah narrative is, according to the Torah, an independent mitzva, (the mitzva of והגדת לבנך) and it was only the lesser authority of the chachamim which attached the recitation to the drinking of the Four Cups. Therefore we view the mitzva of sippur separately from the requirement to recline, and so we recite the Haggadah not reclining, but sitting in a solemn and respectful position, באימה וביראה.

year following the destruction of the Second Beis HaMikdash. Imagine the feeling as Pesach approached! About eight months earlier, the most prized possession of the Jewish nation, G-d's home, still stood in all its glory. Hundreds of thousands of people had gathered in previous years from miles around to bring a *korban pesach* up to Yerushalayim. But this year there would be none of that. Most families had lost loved ones during the course of the *churban*. Many were starving and homeless. We can be sure that the leaders of our people had borne the burden of the people's suffering.

Now, for the very first time in their lives, these sages were celebrating Pesach without the *Beis HaMikdash*. They were in Bnei Brak because, tragically, they did not have to be in Yerushalayim. How incredibly difficult that must have been! But they overcame the cries of, "How can we begin to compare this inadequate Seder to our celebrations of yesteryear?" On that night, *oso halai'lah*, these five great men stood strong in the face of overwhelming adversity and spoke all night about *Yetzias Mitzrayim*. Why? Because Hashem told them to!

The Ohev Yisrael focuses on the name Bnei Brak. The word "*Brak*" is related to the word *barak*, lightning. It was there in Bnei Brak that they were "*mesaprim*," a word related to the word "*sapir*," a shining light. On that memorable night they imbued their children for generations to come with the ability to light up the *lai'lah*, the dark night — alluding to the long and seemingly endless exile — no matter how dark that *lai'lah* might seem. Until the very end, when the long-awaited "morning" will arrive, we will always have the faith and conviction to move forward.

This is the greatness of this apparently simple story. It is a lesson that we have carried with us throughout the long and bitter exile. No matter where we are and how we are treated, we must remember these nights of *emunah* and days of *simchah* and internalize their message. This is the significance of the small gathering in Bnei Brak. Truly, a most significant, dramatic, and meaningful story for the ages.

קודש הגדה של פסח לקט שפתי

22

והנה איתא (ראה ליקוטי תורה תצא) דגלות מצרים היתה שורש כל הגלויות, וגאולת מצרים היתה שורש כל הגאולות (וזה"ק ח"ב רטו:), ולכך התנאים הקדושים האלו כאשר עסקו בסיפור יציאת מצרים ובניסי גאולת מצרים, ראו ברוח קדשם שעדיין הדרך ארוכה עדי נזכה לגאולה השלימה העתידה לבוא, ולכן התבוננן

והצטערו איך יוכלו בני ישראל להתקיים בגלות המר הזאת, ואיך יהיה ביכולתם של בני ישראל לסבול חשכת הלילה הארוכה הזאת.

וזהו "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסוכיין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה", היינו שהתבוננו על הגלות המר הזאת הנקרא לילה (וזה"ק ח"ב קסג: ח"ג רלח: שהש"ר ג, א) איך יהיה קיום לבני ישראל בתוקף חשכת הלילה הזאת, "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית", היינו שהתלמידים אמרו להם הלא הכל תלוי בצדיקי הדור, וכוחם של צדיקי הדור לפעול להחיש ולקרר את זמן הגאולה העתידה, ולכן יתפללו ויפעלו שכבר יתקרר עת הגאולה העתידה, וזהו "עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו", היינו שהתלמידים אמרו 'רבותינו' הלא אתם הצדיקי הדור בכוחכם להביא את מלך המשיח, ועל כן 'הגיע זמן קריאת שמע של שחרית' כלומר שיתפללו ויפעלו שכבר נזכה להגאולה העתידה, ושיתנוצץ כבר אור השחר של הגאולה השלימה העתידה לבוא במהרה ר"ת.

על פי המובא בספד"ק באריכות, שמצרים רומז גם ליצר הרע, וכבימים ההם גם בזמן הזה זוכים אנו לצאת מיד פרעה כל אחד בפרטיות, והארכנו בזה בפנים הספר בכמה מקומות, זו בעצם הסיבה מדוע דורשים כל כך הרבה דרשות בליל פסח, כי מבקשים לחדד את כל העצות ודרכי העבודה כיצד להתגבר על היצר ועלות במעלות הקדושה, אשר כידוע הזמן גרמא לכך בליל קדוש זה. וזה גם יסוד אמירת ההגדה וסיפור יציאת מצרים, בבחינת הנאמר בהגדה: חייב כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

לפנים בישראל, היו קהלות שנהגו, כי רק אבי הבית היה אומר את ההגדה בקול רם וכולם שבעו כמנו. אך אנו שנוהגים לוטר כולם, על כל פנים מוטלת חובה על בעל הבית להסביר ולהטעים ולהנעים את הדברים לאשורם.

ומסופר על מרן היבית הלוי מבריסק זצ"ל, שהיה מודקדק באמירת ההגדה כבקריאת שמע בכל פרטיה ודקדוקיה, כי הלא זה חיוב דאורייתא. ולא לחינם כתב השל"ה הק' (הביאו המ"כ תעג, עא) אודות אמירת ההגדה, שאין לאומרה בהסיבה רק באימה ויראה. וא"כ נאה וגם יאה, להוסיף את השוית"י בכל עמוד בהגדה, להזכיר ולעזר.

הגדה של פסח נתינת השם קלא

20

חכמי ישראל התכנסו בעירו של רבי עקיבא, בבני ברק¹¹⁷, לחוג את ליל הסדר נמחצתו, "היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית".

* אבל שייכותו של רבי עקיבא ללקחי יציאת מצרים עמוקה בהרבה.

← אחד מגדולי המחשבה בעם ישראל, רבינו צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, עמד¹¹⁸ על העובדה, שבעת הולדת יצחק בנו, היה אברהם אבינו, אבי האומה, בן מאה, ושרה אישתו בת תשעים — זקנים מופלגים, שעל פי דרך הטבע מן הנמנע היה

שיולדו להם ילדים. זאת, מלבד העובדה ששרה הייתה עקרה בטבעה¹¹⁹. ואז, דוק אז, לאחר ייאוש, ככלות התקווה, נולד בנם יחידם, יצחק, ממשיך המורשת.

מרוע נוצר כך העם היהודי, בדרך זו?

• כדי להורות לעם כולו ולכל אחד מבניו כי "אין ייאוש בעולם כלל"¹²⁰. להורות ש"אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל יתייאש מן הרחמים"¹²¹. אין ייאוש, בין בענייני הגוף ובין בענייני הנשמה,

כך היה בבניין-הגוף של האומה, בלית יצחק. וכן בבניין-הרוחני של היות האומה לעם ה' ביציאת מצרים. גם אז היו במעב חשון תקווה. עם עבדים תחת שילטון דיכוי שהעבדים בפרך, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה. הולכים ומדרדרים מדיטא לדיוטא עד לתהום השפלות, למ"ט שערי הטומאה. עד שאפילו מלאכים לא יכלו להבחין בהבדל בינם לבין המצרים, ושאלו: "מה נשתנו אלו מאלו"¹²². אפילו היהודים עצמם לא היו מסוגלים לעכל בשורת גאולתם: "אמרו לו: משה רבינו, איך אנו נגאלים, והרי כל מצרים מלאה בעבודה זרה שלטו"¹²³ ואז התחולל מהפך, שני קיצוני: "משכו וקחו"¹²⁴ — משכו ידכם מעבודה זרה, וקחו עצמכם לעבודת ה'!¹²⁵ ובבת אחת יצאו "מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה ומיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפילה לאור גדול"

22 כמה סמלי הדבר, שגאולתם הייתה בחצות הלילה, כאשר החשיכה בשיאה — ואז, כתוב בוזה הקדוש¹²⁶, היה גילוי שכניה ואור בהיר ככזהרי היום בתקופת

* ולפיכך "אין ליהודי להתייאש משום דבר. גם אם רואה עצמו שמשתקע והולך בענייני העולם הזה, אל יתייאש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד. כי אין ייאוש כלל אצל איש יהודי, והשם יתברך יכול לעזור בכל עניין. וכל בניין האומה הישראלית היה אחרי הייאוש הגמור, שלא האמין שום אדם, ואפילו שרה לא האמינה שתפקד עוד. כי זה כל האדם הישראלי, להאמין שאין להתייאש כלל, שלעולם השם יתברך יכול לעזור והיפלא מה' דבר"¹²⁷128

ונצטוונו לזכור את יציאת מצרים בכל יום ויום בבוקר ובערב, כדי לזכור שאין מקום לייאוש ואין לאבד את התקווה, לזכור שהיו דברים מעולם. באמצע החושך, בשיא העלטה, ורח לנו האור ובאה הגאולה.

וכאן מגיעים אנו לרבי עקיבא, שיישם בחייו לקח זה של יציאת מצרים. בן למשפחת גרים היה, בלא ייחוס¹²⁹, ועני מרוד. רועה צאן היה, רעה את צאנו של אחד מעשירי ירושלים בדרך שלפני החורבן, עשיר מופלג ורב חסד שכניו: "כלבא שבעו", כי ביתו פתוח היה לעניים, וכל עני שהיה בא אל הבית, גם אם היה רעב

והנראה כזה כי אסתר קיימה כל התורה בסתר
 כבית אחשוורוש. ובפרוס הפסח בוודאי
 הכינה חטים וקמח משומר ויין כשר לדי' כוסות וכל
 התבשילים הכשרים והנהוגים בישראל כפסח היא
 קתה אולי יעזור השי"ת ותחטטל הגזירה ותכל
 לאכול מצה ומרור כרת. אבל הואיל שהיא צמה צום
 לשלש כפסח, נשארו אלו המאכלים המוכנים בכשרון
 בקדושה ובאמירת לשם יחוד וכו', ולא קיימה
 גזותה כהם. והיא כאשר ראה את אחשוורוש והמן אל
 ומשתה, והמשתה שלה הי' והם כאו אצלה, כנהוג
 נימוס, בוודאי היא אכלה וטעמה ג"כ אצל המשתה.

עצמם כאילו הם יצאו ממצרים. אז חיבה יתברר ונדעת
 לאנשי בני ברק מצאצאי של המן, שמוסיפים על
 שבת של שאר ישראל, שבלילה זו נבראו הם ע"י כוח
 של מצה ומרור ומשכחים ומפארים על גאולתם
 מהטומאה של עמלק ועל פדות נפשם שהוציאם ד'
 מחמשים שערי טומאה של המן, מתחת שליטת
 השט"ן (בנימט' בניי בר"ק) ומעשה בר"א ור"י וכי'
 שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרין ביצי"מ במקום
 המסוגל הזה לסיפור זה, עד שבאו תלמידיהם אותו
 המתנה שרצה המן לעקור חצילה ואמרו רבותינו וכו'.

וכאשר פתרה כן הי'. שכוח קדושת סעודתה
 הכניעה את המן כדאיתא בסה"ק קדו"ל ר"ה
 (יצא) שהקשה מאין בא להמן שמחה וטוב לב אשר זה
 מסטרא דקדושה, ותיריך שזה מחמת הקדושה שנהנה
 מסעודת אסתר, ועי"ז הפרידה את המן מהטומאה
 אולם אל הקדושה לא בא כי אין לו שייכות לקדושה
 ונשאר בלא חיות כלל, עיי"ש.

אולם מה נעשה עם ניצוצות הקדושה שבלע מצה
 ובלע מרור ויין משומר, מה נעשה עם כל זה.
 וכבר הקדמנו שמזאת הקדושה יצאו הצדיקים שלמדו

ועתה, כוא וראה מעשה אלקינו. הלא סעודה
 הראשונה של אסתר היתה ביר"ט ראשון של
 פסח, ומשם יצא המן שמח וטוב לב, וע"י קדושת
 סעודה זו קנה לחלקו את ניצוצו של רבי שמואל בר
 שילת. וביום המחור, הרי נתלה, כסעודה שני'. נמצא
 שהליד את הזרע של קדושה דוקא ביום שמת בני ע"י
 קיבוץ כל כוחותיו, וכולם סייעו ועזרו בכיאת רשב"ש

שש

המחשבו"ת, ובענין זה יש לבאר המעשה ברבי
 אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו
 מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל
 אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם
 רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, עפי"מ
 שביארנו כבר שמגמתם של התנאים הללו
 שנתקנסו בבני ברק היתה לצורך תיקון נשמותיהם
 של בני בניו של המן שלמדו תורה בבני ברק שהיה
 בהם פגם בקריאת שמע ולא היו יכולים לקרא
 קריאת שמע כהלכתה, שלא היתה האמונה
 בהירה אצלם, וככה סיפור יציאת מצרים של
 התנאים הלו בבני ברק תיקנו פגם זה עד שבאו
 ואמרו כבר הגיע זמן קריאת שמע של שחרית,
 שכבר יכולים הם מעתה לקרא קריאת שמע
 בברירות וכבונה.

עצתו יתברך לצורך תיקון, כי הנה קליפת עמלק
 הוא להטיל ספקות באמונה, וכמ"ש בספ"ק
 לרמו כי עמל"ק בנימו' ספ"ק, ולכן ע"י גזירת המן
 נתבטלו ישראל מאכילת מצה באותה שנה, כ'
 העביר מדרכי הו"ש בתענית, וזה לפי שהמצה
 היא מיכלא דמהימנותא, וכוחה יפה להשריש
 האמונה בלב ישראל, והמן שהוא קליפת עמלק
 ביטלם מאכילת מיכלא דמהימנותא, וענין זה גרם
 שבני בניו של המן היה בהם פגם בקריאת שמע
 שהוא קבלת האמונה, ומאחר שהתנאים הללו באו
 לתקנם, סיבכו מן השמים שיפלו ממדרגתם
 למדרגת בני בניו של המן, ויוכלו להנבירה
 ולתקנם, וכמו שנתבאר שוהו כוחו של הצדיק
 בידידתו למדרגת הגומכים, ועי"ז דייקא הצליחו
 התנאים כמגמתם עד שבאו ואמרו הגיע זמן
 קריאת שמע של שחרית שכבר נתקנה האמונה
 אצלם בבהירות. →

Touched by a Sefer:

Until their students came. — עד שבאו תלמידיהם

Welcome Home

"Ad she'ba'u Talmideihem, Until their students came." One cannot help but wonder where the students were all night; one would think they would be standing near their rebbei'im, listening to every word being said. Why does the baal Haggadah seem to indicate that they were not there and then came to say that the time had arrived to recite Krias Shema?

The sefer HaLekach V'HaLibuv provides a powerful and timely answer to this puzzling question. The halachah states that one may begin to recite Krias Shema in the morning when there is enough light to recognize a friend who is outside, a distance of four amos away. This, says Rav Avrohom Schorr in his masterful sefer, alludes to the dalet amos shel halachah, the figurative four amos of halachah, which is often an expression used to describe the world of Torah. Thus, the reference to someone who is a distance of four amos away is actually alluding to someone who is outside the world of Torah, and who needs to be brought back in.

If one can bring a confused and lost friend back within those four

amos, back within the world of Torah that he has left, then it is indeed time for the recital of Krias Shema Shel Shacharis. It is an indication that "the time" has arrived. Perhaps the students of the sages in Bnei Brak were not the type to spend the night with their rebbei'im, but the story of Yetzias Mitzrayim lured them back. The story, with its underlying message of how much the Almighty loves us and wants us to come close to Him, brought these talmidim back, and they approached their rebbei'im and declared, "Higia z'man, The time has come." Not only to recite Krias Shema Shel Shacharis, but the time has come in the much greater sense, the time for the final geulah — the dawn of Mashiach's arrival and the global acceptance of Ol Malchus Shamayim.

לעולם שחידש הלכה לשמות על מפלתו של המן כל
 החודש. ואין לך נקמה יותר מזו. אנג מסר נפשו כיום
 מיחתו להביא המן לעולם להשמיד את כל וכו' כתג
 הפסח. והמן כתג הפסח עזרו לו כל כוחותיו שירש
 מאנג, להרבות ישראל בעולם ע"י ריבוי גרים כאופן
 של ונהפוך הוא, דוקא ביום מיחתו כנ"ל. ונתעורר
 כוחו של כועז שנשא את רוח הגזירת באופן של תוסף
 רוחם, ונתרכו גרים גם באופן זה, ע"י המן.

24

ומובן השתא למה עזרו מן השמים את זרש לכרות,
 ולא הרגוה. שהי מעוברת היתה עם זקנו של
 רבי שמואל בר שילת, המלמד תינוקות העומד לנס.
 ותיכף כשיצא המן מהסעודה שמח וטוב לב, פגע
 בתינוקות שלמדו תורה ואמר באלה אני מתחיל
 להשמיד אותם, כמבואר כמדרש, ונתברר נקמת ד'
 כאדום שאף הוא הרבה מלמדי תינוקות ולימדו תורה
 ברבים בישראל. ובילקו"ש סוף ירמ" הגירסא מכני
 בניו של המן מלמדי תינוקות בבני ברק.

והיכן כרחה זרש שלא יכירוה. הלא בני בני'
 היו בבני ברק ומסתמא כרחה היא שם
 ונתגייירה, ולא עלה שום חשד עלי שו"א זרש שהרי
 כמה מעמי הארץ מתיהדים באותו פרק וחשבו שגם
 היא מהמתיהדים הרגילים. ושם ילדה את בנה אשר
 מכני בניו יצא רבי שמואל ב"ש. יהי איך שיהי, או
 שכרחה היא תיכף שם, או שאחר זמן נתגלגל הדבר
 שבני קבעו מקומם שם, ובליל פסח שכל ישראל
 עסוקים בהגדה ובסיפור נפלאותיו ית' ורואים את

חידוש פלא מצינו על כך בשם מאורו של
עולם ה"חתם סופר" כפי שהביא בהגהות
שערי יוסף ל"הרה"ח רבי יוסף נפתלי שטיין
דל על "דרשות חתם סופר" (חלק א דף רז
והגהות ג), מהפנקס של הרב ר' פישל סופר
דל שכתב בשם מורו ורבו ה"חתם סופר",
וה"חתם סופר" עצמו עבר על דבריו והוסיף
מה נכתב יד קדשו.

ותוכן דבריו הקדושים על פי מה ששינוי
בגמרא (גיטין נו): "מבני בניו של המן למדו
תורה בבני ברק". והנה בימי המן לא קיימו
ישראל מצוות סיפור יציאת מצרים, כמו
שכתוב (אסתר ד יז): "ויעבור מרדכי ויעש
ככל אשר צוונתה עליו אסתר". ופירש רש"י:
* "ויעבור מרדכי, על דת להתענות כיום טוב
ראשון של פסח".

אמנם לא רק שלא אכלו מצות ומרור
בליל פסח, אלא זאת ועוד שלא סיפרו
ביציאת מצרים באותו לילה, שהרי שינוי
בגמרא (מגילה ד): "חייב אדם לקרות את
המגילה בלילה ולשנותה ביום", ופירש רש"י:
"זכר לנס שהיו זועקין יום ולילה", הרי מבואר
שלא עשו שום דבר מלבד מה שהתפללו יום
ולילה.

מעתה אומר ה"חתם סופר", כי החכמים
הללו "שהיו מסובין בבני ברק", והיו מספרים

ביציאת מצרים כל אותו הלילה, ביקשו
לתקן בכך את בני בניו של המן שלמדו תורה
"בבני ברק", אשר אבי אבותיהם המן הרשע
גרם לבטל מצוות סיפור יציאת מצרים. והנה
מפלת המן התחילה בבוקר כשכא למלך
לתלות את מרדכי ובסופו של דבר נתלה הוא
עצמו, וזהו הענין שבאו תלמידיהם ואמרו:
"דביתנו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית",
אשר אז היתה מפלתו ושוב אין צורך לתקן.
לתועלת הענין הנה דברי ה"חתם סופר" כפי
שכתבם רבי פישל סופר ז"ל בשמו:

29 "אך הנה המן ביטל ישראל לילה ראשונה
של פסח מלספר ביציאת מצרים, כדאיתא
במסכת מגילה (דף ד). שלכן חייבים לקרות
המגילה בלילה, שנאמר אלקי אקרא יומם
ולילה ולא דומיה לי, שהיו זועקין בימי צרתם
בלילה, והיא היתה לילה ראשונה של פסח,
שבליה הוא נדדה שנת המלך, עד בשחרית
שכתוב ויבא המן, שמאו התחיל מפלתו של

4 המן, ובני ברק הם היו בני בניו היו רוצים לתקן
חטא אבותיהם, לכך היו מספרין כל הלילה
ביציאת מצרים, עד שבאו תלמידיהם ואמרו
הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, ואז היה
מפלתו ותו לא צריכין לתקן".

טרם שנרחיב בדבריו הקדושים ראו
להעיר הערה חשובה, כי מה שאמר ה"חתם
סופר" בלשון תלמידו: "ובני ברק הם היו בני
בניו היו רוצים לתקן חטא אבותיהם", משמע
מזה כאילו ביקשו לתקן החטא של המן
הרשע שגרם לבטל סיפור יציאת מצרים בליל
פסח, אולם הרי ברור שרשע זה מרע עמלק
אין לו שום תקון.

לכן נראה לפרש כוונתו של פי מה
שכתב בגמרא דכ"ה (פרשת בהוקות ד"ה
והנשארים) בשם הרה"ק מרימנאב ז"ע, כי
בשעה שאדם חוטא ח"ו גם הבנים שעתידיים
להיוולד ממנו כלולים בו, כמו שאנו רואים אצל
אדם הראשון כשחטא בעץ הדעת נפגמו כל
הנשמות שהיו כלולות בו. נמצא לפי זה כי בני
בניו של המן שהיו כלולים בהמן הרשע, בשעה
שגורם לבטל סיפור יציאת מצרים בליל פסח
נפגמו גם הם, והיו צריכים לתקן פגם זה.

גלות מצרים לזכר ישראל לקראת קבלת התורה

עתה הבה נשתעשע בדבריו הנפלאים
של ה"חתם סופר", לבאר ביתר עמקות מה
שנתקבצו התנאים הללו בבני ברק כדי לספר
ביציאת מצרים כל אותו הלילה, לתקן בכך
בני בניו של המן שביטלו סיפור יציאת מצרים
בליל פסח בגזירת המן, על פי מאמר חכמינו
ז"ל במדרש (אסתר רבתי ח ז) על הפסוק
(אסתר ד טו):

"ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, אמרה
לו (שם שם טו) לך כנוס את כל היהודים
הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל
תשתו שלשת ימים, אלו הן י"ג וי"ד וט"ו
בניסן, שלח לה והרי בהם יום ראשון של פסח,
אמרה לו זקן שבישראל למה הוא פסח. מיד
שמע מרדכי והודה לדבריה, הדא הוא דכתיב
(שם שם יז) ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר
צוותה עליו אסתר, תמו אמרין שהעביר יום
טוב על פסח בתענית".

* ויש לתמוה כמה שאמרה אסתר למרדכי:
"זקן שבישראל למה הוא פסח", שהרי ברור
שאסור לבטל מצוות התורה בעת צרה, אלא
אדרבה בעת צרה צריך להתחזק יותר בתורה
ומצוות, הנה כי כן מה ראתה אסתר על ככה
לבטל את הפסח באותה שנה, ומרדכי שהיה
מראשי הסנהדרין וסכים עמה, משמע שהיה
טמון בזה ענין עמוק לביטול גזירת המן.

31 כדי לבאר כל זה נקדים מאמר פלא בוזהר
הקדוש (פרשת בראשית כז): "וימרו את
חיייהם בעבודה קשה, בקושיא, בחומר, בקל
וחומר, ובלבנים, בלבון הלכא, ובכל עבודה
בשדה, דא ברייתא, את כל עבודתם, דא
משנה". ובהשקפה ראשונה אינו מובן מהו
הקשר בין קושיא, קל וחומר, ליבון הלכא,
ברייתא, משנה, לשעבוד הקשה ששעבדו
המצרים את ישראל בגלות מצרים.

ונראה לפרש כוונת זוהרה על פי הידוע,
כי תכלית גלות מצרים היתה לזכר את ישראל
בכור הברזל כדי שיזכו לקבל את התורה,
ככתוב (דברים ד כ): "ואתכם לקח ה' ויוציא
אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם
נתלה ביום הזה", ופירש רש"י: "כזה הוא בלי
שמוקיים בו את הזהב". והוה שכתוב (שמות ג
יא): "ויאמר משה אל האלקים מי אני כי אלך
אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים".

ופירש רש"י: "מה זכו ישראל שתעשה
להם נס ואוציאם ממצרים". על כך השיב

לו הקב"ה (שם שם יב): "בהוציאך את העם
ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".
ופירש רש"י: "ושאלת מה זכות יש לישראל
שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאת זו,
שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף
ג' חדשים שיצאו ממצרים".

תכלית יציאת מצרים לקבל תורה שבעל פה

* והנה מדברי ה"שפת אמת" (פסח תרל"ט
ד"ה ענין קריעת ים סוף) למדנו יסוד גדול,
כי תכלית יציאת מצרים היתה כדי שיקבלו

We can incorporate this thought into our daily struggle to bring
back those innocent youth who have failed to perceive the beauty
of Torah. We must recognize them and see the beauty of their
neshamos and feel the pain they experience while seeming to hide
behind the facade of "teens at risk." If we incorporate this vital
message and the *rebbe'im* continue to speak about the wonders of
the Almighty, then hopefully the message will reach the *talmidim*

ונראה לבאר הקשר בין מדת מלכות
לתורה שבעל פה, כי על ידי שעמלים חכמי
התורה שבעל פה לברר את רצון ה' בתורה
שכתב, מתגלה מלכותו יתברך שמו אצל בני
ישראל עבדיו הנאמנים הממלאים את רצון
מלכם, והוה שמצינו בגמרא (גיטין סב.): "מנא
לך דרבנן איקרו מלכים, דכתיב (משלי ח טו)
בי מלכים ימלוכו". כי על ידי תורה שבעל פה
הם ממליכים את הקב"ה, ולכן גם הם נעשים
מרכבה למדת מלכות].

4 הנה כי כן אומר רבי פנחס מקורין, כי
זהו ענין העבודה בליל פסח בבחינת מלכות
דהיינו בתורה שבעל פה שהיא מלכות, והוה
ביאור דברי הארז"ל ב"שער הכוונות" (פסח

דרוש ג) כי פס"ח הוא "פה סח", לרמז על
תורה שבעל פה שהיא כפה דוקא, כמבואר
בגמרא (גיטין ס): "דברים שבעל פה אי אתה
רשאי לאומרן בכתב" עכ"ה"ק. וכתב על זה
ה"בני יששכר": "ולפי זה נראה עיקר המצוה
לספר בעל פה והגדת לבנך וכו' וסיפור מעליא
בעיני".

והוסיף לפרש בזה דברי בעל הגדה של
פסח (עבדים היינו): "ואפילו כולנו חכמים
כולנו נבונים כולנו זקנים כולנו יודעים את
התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים,
וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה
משוכח". כלומר אפילו "כולנו יודעים את
התורה" שכתב, בכל זאת "מצוה עלינו לספר
ביציאת מצרים" - "לספר" דייקא בעל פה,
"וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה
משוכח".

אמנם עדיין צריך ביאור מה ענין תורה
שבעל פה לליל פסח, אך לפי האמור הביאור
בוה כי כל זה הוא זכר לגאולה מגלות מצרים,

אשר כל תכלית הגלות היתה כדי לזכר את
ישראל בכור הברזל שיזכו לקבל תורה שבעל
פה, על כן המצוה היא דוקא לספר בעל פה:
"וכל המרבה לספר הרי זה משוכח".

בכך שתכלית קושי השעבוד בגלות מצרים
בחומר ובלבנים, היתה כדי לזכר את ישראל
בכור הברזל, שיזכו לקבל תורה שבעל פה
הכלולה מקושיא, קל וחומר, ליבון הלכא,
ברייתא ומשנה.

על פי האמור יאיר לנו להבין הטעם
שסיפור יציאת מצרים צריך להיות דוקא
בדרך של שאלה ותשובה - הן שואל והאב
משיב, כי היות שהסיפור ביציאת מצרים
בליל פסח, הוא כדי לעשות בכך זכר לתורה
שבעל פה שזכו בה ישראל ביציאתם מגלות
מצרים בבחינת פס"ח - פה סח, על כן המצוה
היא דוקא בדרך סיפור מאב לבן, כי ענין זה
הוא המהות של תורה שבעל פה הנמסרת
מדור לדור מאב לבן ומרב לתלמיד.

זאת ועוד הרווחנו להבין בזה טעם
לשבה, על מה שצונו הקב"ה לספר בחג
הפסח ביציאת מצרים דוקא בלילה ולא ביום,
על פי המבואר במדרש תנחומא (פרשת כי
תשא סימן לו): "מנין היה משה יודע אימתי
יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה בכתב
היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה
משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה". על כן
מספרים ביציאת מצרים דוקא בליל פסח, כי
לילה הוא בבחינת תורה שבעל פה.

זהו שכתוב (שמות יב מב): "ליל
שימונים הוא ל' להוציאם מארץ מצרים".
כלומר הקדושה של תורה שבעל פה שהיא
בבחינת לילה, עמדה להם לישראל שיוכו
לליל שימורים להוציאם ממצרים, "הוא
הלילה הזה לך", קדושה זו של תורה שבעל
פה בבחינת לילה, "שימורים לכל בני ישראל
לדורותם", שיוכו בנאוולה העתידה בזכות
תורה שבעל פה.

נמצא כי כמו שנאלו ישראל ממצרים
בליל פסח כדי שיקבלו תורה שבעל פה, כן
עתידים ליגאל בנאוולה העתידה בליל פסח,
שהוא משומרו ועומד לאוולה העתידה בזכות
העסק בתורה שבעל פה, על כן עיקר העבודה
בליל פסח הוא בבחינת "מלכות", היינו לעורר
מלכותו יתברך שמו בעולם "לתקן עולם
במלכות שדי" בנאוולה העתידה, על ידי האור
הגדול של התורה שבעל פה שבזכותה נזכה
לאוולה השלימה.

יומתק להבין בזה מה שתיקן בעל הגדה
של פסח לספר ביציאת מצרים מ'הא לחמא
עניא" עד "גאל ישראל", פסוקים מתורה
שבכתב ומשניות וברייתות בתורה שבעל
פה, ובזר לסיים את המצוה של סיפור יציאת
מצרים בכרכה: "ברוך אתה ה' גאל ישראל",
כי בזכות הסיפור של יציאת מצרים שהוא
בבחינת "פה סח", לעורר את קדושת תורה
שבעל פה נזכה לאוולה שלימה במהרה
בימינו.

36 בגלות מצרי"ם הפריד יצ"ר בין שני ממי"ן

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה
שביאר הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ
זי"ע ב"רוע קודש" (פרשת פנחס) ענין גלות
מצרים: "במצרים גבר היצ"ר הרע ונכנס בין
בב' ממי"ן ונעשה מצרי"ם". כלומר בתיבת
מצרי"ם יש באמצע יצ"ר שהוא מפריד בין מ'
פתוחה ובין מ' סתומה, ובהשקפה ראשונה
דברנו הם כחידה סתומה, כי מה ענין יצ"ר
המפריד בין ב' הממי"ן. אולם ביאור דבריו
מבואר בפרשת בא בלשון קדשו:

על דרך שפירשתי מה שהתחילו ז"ל
המשניות במ"ם פתוחה מ'אימתי קורין את
שמע וכו', וסיימו במ"ם סתומה [ה' עוז לעמו
יתן ה' יברך את עמו] בשלום, כי מ"ם פתוחה
מורה על הדיבור, שכשואדם פותח פיו לדבר
אות מ"ם, כל זמן שלא סותם את פיו לא גמר
אמירת אות מ"ם, שהאות אינו נגמר בדיבור
רק גם כסתמת פיו, ולכן מ"ם גימטריא פ'
רומז לפה.

37א רבי עקיבא הוא תורה שבעל פה

בדרך זו במסילה נעלה להבין מה ראו כל
התנאים הללו שהיו מספרים ביציאת מצרים
כל אותו הלילה, להתקבץ יחד דוקא "בבני
ברק" שהוא מקומו של רבי עקיבא, כמבואר
בגמרא (סנהדרין לב): "אחר רבי עקיבא

לבני ברק", על פי מה ששינוי בגמרא (שם
צו): "מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות
בירושלים". וב"דקדוקי סופרים" מביא
הגירסא: "מבני בניו של סיסרא למדו תורה
בירושלים והוא רבי עקיבא". ובפירוש רבינו
נסים גאון (ברכות כז: דרפס בש"ס חדשים
על הגליון) הביא גירסא זו: "איתא בסנהדרין
פוק חלק, ומבני בניו של סיסרא למדו תורה
בירושלים, ומאן איתו רבי עקיבא".

וכן כתב רבי חיים וויטאל ב"שער
הגלגולים" בשם רבו האריז"ל (הקדמה לו):
"גם אמר לי מורי ז"ל, כי ניצוצות נשמות שורש
קין, היו נתונות בתוך הקליפה של סיסרא.
והנה גם ניצוץ רבי עקיבא שם היה, ולכן נולד
רבי עקיבא מבני בניו של סיסרא כמו שאמרו
רבותינו ז"ל. וכן הוא במהרש"א (יבמות טז).
וב"סדר הדורות" (ערך רבי עקיבא).

סיסרא עצמו ניבא ולא ידע מה ניבא שצריך
להוציא ממנו נשמת רבי עקיבא, כי כמו
שמשנה רבינו נתן לישראל תורה שבכתב, כן
זכה רבי עקיבא לסדר לישראל כל התורה
שבעל פה, כמו שמצינו בגמרא (מגילה ב):
"זו דברי רבי עקיבא סתומתאה".

ומפרש רש"י: "כל הסתומין תלמידיו
היו, כדאמר בסנהדרין (דף פז) סתם משנה
רבי מאיר, סתם תוספתא רבי נחמיה, סתם
ספרא רבי יהודה, וכולו סתומתאי אליבא
דדבי עקיבא". הרי לנו שרבי עקיבא סידר כל
התורה שבעל פה ומסרם לתלמידיו. והנה
תורה שבכתב נמשרה בלשון קודש ותורה
שבעל פה נמסרה בלשון ארמית.

והוא שאמר סיסרא ליעל: "והיה אם איש
יבוא ושאלך ואמר היש פה איש" - י"ש פ"ק
בגימטריא רב" עקיבא. כלומר אם ישאלך
איש אם יש פה נשמת רבי עקיבא, "ואמר
אין", מלת "אין" יש לה ב' פירושים הפכיים,
בלשון הקודש פירושו "לא" שאינו נמצא כאן,
ואילו בלשון ארמית פירושו "כן" שהוא נמצא
כאן.

כי אכן בלשון ארמית שנכתבה בו תורה
שבעל פה שסידר רבי עקיבא נשמתו היתה
סמונה שם אצל סיסרא. ויש להוסיף כי רבי
עקיבא נרמו בגימטריא של י"ש פ"ה, לרמן
כי "יש" כאן "פה" היינו תורה שבעל פה".
[ראה ב"עשרה מאמרות" להרמ"ע מפאנו
מאמר חקור הדין סוף פרק י' וי"א שכתב
בקיצור נמוץ דברים אלן].

הנה כי כן מבואר היטב מדוע נתקבצו כל
התנאים מאורות הגדולים של תורה שבעל
פה דוקא אצל רבי עקיבא בבני ברק, כי היות
שהעיקר העבודה בליל פסח הוא בבחינת
תורה שבעל פה, שהרי מטעם זה מספרים
ביציאת מצרים בעל פה מאב לכן, כדרך תורה
שבעל פה הנמסרת מרב לתלמוד ומאב לכן,
על כן נתקבצו דוקא אצל רבי עקיבא שהוא
בבחינת תורה שבעל פה: "והיו מספרים
ביציאת מצרים כל אותו הלילה", כי הלילה
הוא בבחינת תורה שבעל פה.

39 אסתר ביטלה פסח כדי להציל תורה שבעל פה

עתה הבה נמשיך בדרך המלך, לכאר
מה ראתה אסתר על ככה שביטלה את יום
הראשון של פסח בשעת גזירת המן, נקדים
מה ששינוי בגמרא (שבת פח.) כי בפורים
קיבלו ישראל את התורה מאהבה:

"ותיצנו בתחתית ההר, אמר רבי אבדימי
בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם
את ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים
התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם.

אמר רבי אחא בר יעקב מאן מודעא רבה
לאורייתא [פירש רש"י: שאם יזמינם לדין
למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש
להם תשובה שקבלוה באונס]. אמר רבא, אף
על פי כן הדור קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב
קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר".

והנה ב"פרי צדיק" להגה"ק רבי צדוק
הכהן מלובלין זי"ע (פורים סימן כ) מוכיח,
כי מה שקיימו וקבלו ישראל בפורים את
התורה מאהבה, הכוונה על תורה שבעל פה
שקבלוה ברצון בפורים, כי על מה שמבואר
בגמרא שהקב"ה כפה עליהם את ההר כגיגית
שיקבלו את התורה, תמורה התוספות (ד"ה
כפה) מדוע היה צורך לכפות עליהם קבלת
התורה, הלא כבר קבלו את התורה מרצונם
הטוב כשהקדימו נעשה לנשמע.

כלומר הלא בהיותך "זקן שבישראל" -
מראשי הסנהדרין חכמי התורה שבעל פה,
כמבואר בגמרא (קידושין לב): "זקן זה שקנה
תכמה", ראוי לך לדעת כי אם לא יזכו ישראל
נס פורים לא יקבלו תורה שבעל פה, ואם
כן "למה הוא פסח", כלומר איזה תועלת יש
בעבודה הקדושה של ליל "פסח" שהוא "פה
סח" בבחינת תורה שבעל פה.

יומתק להוסיף פרפרת מדוע נכנסה דוקא
אסתר בעובי הקורה להציל את התורה שבעל
פה על ידי נס פורים, על פי מה שהביא ה"בני
יששכר" (אדר מאמר ז אות ז) דברי החיד"א
שכתב בשם המקובל האלקי רבי חיים וויטאל
זי"ע, כי המן הרשע היה גלגול סיסרא ואסתר
המלכה היתה גלגול יעל, והנה הדברים בלשון
קדשו:

ולפי המבואר נתקבצו כל התנאים
הקדושים הללו, שהיו מראשי חכמי תורה
שבעל פה בכל הדורות, דוקא בבני ברק מקום
שבתו של רבי עקיבא שהיה בבחינת תורה
שבעל פה, "והיו מספרים ביציאת מצרים כל
אותו הלילה", כדי לעורר קדושת תורה שבעל
פה שהיא בבחינת "פה סח".

על כן היו מספרים "ביציאת מצרים",
היינו ביציאת אותיות "יצר" שהפרידו בגלות
מצרי"ם בין שני ממי"ן של תורה שבעל פה,
"כל אותו הלילה" דייקא, כדי לעורר תורה
שבעל פה שהיא בבחינת לילה, ונתכוונו לתקן
בכך בני בניו של המן שלמדו תורה בבני ברק,
שבהיותם כלולים בהמן גרמו לכטל סיפור
יציאת מצרים, כדי לעורר בשמים הנס של
פורים שעל ידו קיבלו ישראל מאהבה תורה
שבעל פה.

יש להוסיף תבלין מדוע נתקבצו התנאים
דוקא אצל רבי עקיבא בבני ברק לתקן את
בני בניו של המן שלמדו תורה בבני ברק.

על פי מה שמצינו ב"שער הגלגולים" לרבינו
האריז"ל (הקדמה לו): "כי המן וסיסרא שניהם
ממקור אחד הם... וזה סוד פסוק [הנאמר אצל
סיסרא] (שופטים ח) ה'כוכבים מ'מסלותם
ג'לחמו ראשי תיבות תימן' [שהוא אחד] עם
סיסרא".

לפי זה יש לומר כי מטעם זה קבע רבי
עקיבא, שהיה מבני בניו של סיסרא שהוא
צאוד עם המן, את מקום ישיבתו בבני ברק,
כדי לתקן את בני בניו של המן שלמדו תורה
בבני ברק, כי כולם ניצוצי קדושה שיצאו
מסיסרא והמן, ומטעם נתקבצו כל התנאים
אצל רבי עקיבא בבני ברק, לספר ביציאת
מצרים כל אותו הלילה, כדי לתקן בכך בני
בניו של המן שביטלו סיפור יציאת מצרים
בליל פסח בגזירת המן.